

Bakgrunnsmateriale til

Armod

og

edelt sinn

av

August von Kotzebue

Innhold

Resymé	3
August von Kotzebue	4
<i>Armuth und Edelsinn</i>	4
Form og sjanger	5
Innhold og tematikk	5
Gamle Scene – 200 år	6
Historisk informert oppføringspraksis (HIP)	6
Musikk	7
Bios	8
Kilder	11

Resymé

Armod og edelt sinn handler om de to velstående brødrene Peder og Henrik Plum, og deres svært ulike hjerter. Henrik avviste sin datter som spedbarn da moren døde i barselseng, og tror at hun nå bor i Frankfurt, når de egentlig bor under samme tak. Datteren heter nemlig Louise, og ble tatt hånd om av Peders husholderske Fru Rose, da hun forsto at Henrik hadde holdt datteren på avstand fra hennes fødsel. Henrik tror at han sender penger til sin datter, men de blir gitt direkte til Louise av Fru Rose. Louise er forelsket i den svenske løytnanten Cederström, som er leieboer hos Peder Plum. Cederström er også forelsket i henne, men når hun avslører at hun har en rik far som sender ham penger, mener han straks at han er for fattig til å kunne velge henne. Peders bokholder Fabian Propp, en forfengelig type, er forelsket i Louise. Peders datter, Josefine, er ikke forelsket i noen, og gjør motstand mot farens forsøk på å gifte henne bort som om hun var en økonomisk investering. Han har «bestilt» en ektemann til henne fra Holland. Når denne ektemannen (Hans Wilhelm van der Husen) kommer til Plums, utgir han seg for å være en annen (Peter Flock), og Josefine utgir seg straks for å være Louise. Forviklingene er for lengst et faktum. Etter mye tenners gnissel og mange hjertesukk, går det til slutt dithen at Josefine og Hans Wilhelm virkelig vil ha hverandre, og Louise og Cederström finner ut av det med hverandre. Louise forenes med sin far. Og Peder Plum får kanskje en lærepenge til slutt?

August von Kotzebue (1761-1819)

Den tyske forfatteren August von Kotzebue skrev i sin tid over 200 teaterstykker. Når vi feirer Gamle Scenes 200-årsjubileum er det naturlig for oss å velge hans materiale, og valget falt på *Armuth und Edelsinn* (1795, revidert 1800). Flere av hans stykker ble nemlig fremført i Trondhjem på 1800-tallet, både før det nye teaterhuset åpnet i 1816 og etterpå. Som 20-åring dro Kotzebue til Russland, hvor han gjorde en rask karriere som embetsmann, skuespillforfatter og regissør. I 1797 ble han tilknyttet Wiens teaterliv. Da han i 1817 ble sendt til Tyskland i russisk tjeneste som politisk observatør, ble han upopulær og møtt med uvilje i de liberale kretsene, særlig blant studentene. I 1819 ble han snikmyrdet av en student foran øynene på sin egen sønn.

Armuth und Edelsinn

Kotzebue skrev stykket i 1795. Da var avsløringen av Louise Roses mor, og velsignelsen av ekteskap mellom Louise og Cederström, handlingens siste scene. Stykkets slutt møtte visstnok kritikk av både teaterarbeidere og publikum. I 1800 skrev Kotzebue til en scene, hvor han inkluderte tydeliggjøringen av Peder Plums syn på status, penger, makt og rang. Poenget statueres med å påpeke hvordan Peder Plum er altfor opptatt av navnet til datterens fremtidige ektemann uten å bry seg om *hvem* han er, og at han setter rikdom over menneskeverd.

Form og Genre

Stykket regnes som et lystspill. Det kjennetegnes av en lett tone og muntre forviklinger. Lystspillet betegnes som harmløs satire eller humor uten baktanke. Det kan oppleves som at det ikke stemmer helt for Kotzebue. Like fullt: formen på dette lystspillet minner mye om dagens forviklingskomedier og sitcoms, kanskje særlig i oppbygging og språklig stil.

Innhold og tema

Armod og edelt sinn er ikke uten baktanker, slik sjangeren antyder. Bak betegnelsen han brukte skjulte det seg tankegods tilknyttet opplysningstiden og den franske revolusjonen i 1789 blant annet. Dette var et bakteppe for hans forfatterskap. Når Peder Plum lover alle byens innbyggere et kakestykke og en penning, kan dette minne om Marie Antoinettes «Let them eat cake».

Peder Plum antydes som en rik mann uten hjerte, og Cederström som en fattig man med et stort hjerte. Resten av karakterene kan delvis sorteres under disse to kategoriene. Josefine Plum har flere feministiske trekk. Cederström og Louise tar avstand fra Peders lefling med slavehandel. Helhetlig peker stykket frem i tid, mot rettferdighet og likeverd.

Gamle Scene – 200 år

Trondhjems teaterliv på begynnelsen av 1800-tallet var rikt. Dilettanter og håndverkere holdt et teater i drift lenger oppe i Prinsens gate (der Prinsen Kino ligger i dag). Det var svært høy aktivitet, og blant annet Kotzebue ble spilt. Det forenede dramatiske selskab hadde også sin egen teaterpraksis, men de hadde lukkede visninger. Dilettantenes popularitet, stadig flere omreisende teatertrupper og «selskabets» visjoner for det fremtidige Trondhjem – gjorde at det til slutt ble besluttet bygging av nytt teaterhus i mai 1814. Norges grunnlov reiste seg ut av asken etter mange års krig og blokade. Det gjorde også det nye teatret i Prinsens gate. Dette teaterbygget er Nord-Europas eldste i fortsatt drift. Det er fredet, og integrert i Trøndelag Teaters utvidelse anno 1997.

Historisk informert

oppføringspraksis

For å feire Gamle Scenes jubileum, har vi på Trøndelag Teater ønsket å fordype oss i datidens oppføringspraksis. Historically informed performance (HIP) har gjennom nyere tid blitt befestet som begrep for iscenesettelser hvor man tar sikte på å gjenskape så mye som mulig av eldre tiders teaterarbeid.

Arbeidet med HIP tar ofte utgangspunkt i datidens mote (kostymer), scenebilde (scenografi og lys), og spillestil (det vi vet om hvordan skuespillerne arbeidet). Sigrid T’Hooft er spesialist på det sistnevnte. Hun har både bedrevet

forskning og praksis på dette området, gjennom mange år. Stephan Dietrich har på sin side ikke det samme faglige grunnlaget, men han har arbeidet med historisk informerte scenerom ved mange anledninger.

Johann Wolfgang von Goethe, som selv var aktiv forfatter og teatermann i Kotzebues samtid, skrev en regelbok for skuespillere hvor han utførlig beskriver retningslinjene for å stå på en scene. Her hadde man ikke en åpenhet for pluralistisk teaterpraksis slik vi har i det, men spillestilen skulle heller rendyrkes. Likevel hadde stilen slektskap til den frie formen *commedia dell'arte*.

Musikk

Til teaterforestillingen har vi fått låne et klassisk hammerklaver fra Ringve Museum. Hammerklaveret (eller pianoforte, som det også kalles) er forløperen til det første moderne klaveret. Kyrre Havdal trakterer dette. Han har også tilrettelagt musikken, som består av utdrag fra komponistene Ludwig van Beethoven, Joseph Haydn, John Field, Franz Schubert, Wolfgang Amadeus Mozart og Niccolò Paganini. Bortsett fra Mozart (død 1791) og Haydn (død 1809) er disse alle sammen komponister som levde og virket i 1816. I tillegg er det improvisert musikk, og musikk som har oppstått under improvisasjon mellom skuespillerne og orkesteret.

Kotzebue så i utgangspunktet ikke for seg musikk i sine stykker. Likevel ble musikk benyttet ved oppføring av hans verk. Beethoven skrev musikk til flere av hans skuespill, og oppfordret også Kotzebue til å skrive en libretto han kunne sette musikk til. Dette ble ikke noe av.

Biografier

Sigrid T’Hooft

Sigrid T’Hooft er opprinnelig utdannet danser, men har også arbeidet mye som koreograf, særlig for hennes dansekompani Corpo Barocco. Etter endt hovedfag i musikkvitenskap har T’Hooft gjort internasjonal karriere som teaterregissør. Med spesialisering innen tidsriktig skuespillerteknikk er hun i dag en ettertraktet regissør og koreograf innenfor historisk musikkteater. Sigrid T’Hooft har iscenesatt en rekke operatiske verk fra 1600-, 1700- og 1800-tallet. Hun har jobbet i Praha, Perm, Göttingen, Den Haag, Brussel, Antwerpen, Paris, Budapest, Darmstadt, Stockholm og Karlsruhe. Hun underviser i barokk dans og bevegelse, og er også en etterspurt foredragsholder. I 2009 ble Sigrid T’Hooft og Stephan Dietrich nominert for forestillingen *Radamisto* av Händler av magasinet Opernwelt. Hennes iscenesettelse av Haydns *Orlando Paladino* ble plukket ut av EBU i kategorien Best Opera i 2012. Og i 2013 ble hennes forestilling *La Clemenza di Tito* av Mozart sendt på SVT i Sverige. Fjorårets oppsetning av Borodins *Prince Igor* er nå blitt en fast produksjon i repertoar hos Perm Opera (Russland), og vil bli fremført i flere år fremover.

Stephan Dietrich

Stephan Dietrich lever som frilans kostymedesigner og scenograf i Berlin. Historisk oppføringspraksis er både utfordrende og velkjent for ham. Innen musikkteater spesialiserte han seg tidlig på barokk opera og ballett. Han har skapt over hundre scenerom, blant annet i Berlin, Bilbao, Frankfurt, Hamburg, Moskva, St. Petersburg og Wien, spesielt for barokke teatre som Schlosstheater

Potsdam-Sanssouci, Markgräfliches Opernhaus Bayreuth og Drottningholm Slottsteater i Stockholm. For sitt arbeid med *Radamisto* på Staatstheater Karlsruhe i 2009, også i regi av Sigrid T'Hooft, ble Dietrich utnevnt til "Kostümbildner des Jahres" (Årets Kostymedesigner). Han arbeidet også med produksjonen *Così Fan Tutte*, i regi av Theodor Currentzis på Staatsoper Perm i Russland, som ble nominert til "Best Opera Production in Russia" på GOLDEN MASK MOSCOW i 2013.

Kyrre Havdal

Kyrre Havdal er utdannet klassisk pianist, men finner i dag sitt virke innenfor flere musikalske sjangre. Han har vært tilknyttet Trøndelag Teater siden 2008, som kapellmester på bl.a *Chicago*, *Rock'n Roll Wolf*, *Tolvskillingsoperaen*, *Bør Børson jr.* og *The Sound of Music*. Han har skrevet musikk til flere musikaler og teaterstykker og i samarbeidet med Bones og Løseth er Havdal mannen bak musikken til både *Nøtteknekkeren* og *Slaget på Testiklestad*. Til jul står *Juleevangeliet - The Smash Hit Musikal (alle snakker norsk)* på noteblokka. I jubileumsforestillingen *Armod og edelt sinn* har Kyrre Havdal nå fått en ny utfordring ved å traktere hammerklaveret utlånt fra Ringve Museum og ivareta musikkuttrykk fra tidlig 1800-tall.

Ola Lindseth

Ola Lindseth er født 1981 i Trondheim. Han begynte å spille fiolin som 4-åring ved Trondheim Kulturskole. I 2009 avsluttet han en bachelorgrad i fiolin ved Barratt Due Musikk institutt og NTNU Institutt for Musikk. Deretter fulgte studier ved Royal Academy of Music fra 2009-2012 i Master of Arts. Lindseth har studert med Rivka Golani, Lydia Mordkovitch, Marianne Thorsen og Stephan

Barratt Due. Han har arbeidet med Trondheimsolistene siden han var 14 år. Der har han jobbet med artister som Truls Mørk, Leif Ove Andsnes og Anne Sophie Mutter. I 2009 ble Ola medlem av Nidaros Strykekvartett. Der er en av høydepunktene Grammy-nominasjon i 2012. I 2012 startet han gruppen The Scarampella Ensemble i London. De har vunnet The Cavatina Competition og har vært Quartet in Resident ved West Dean College. På Trøndelag Teater har Lindseth tidligere vært musiker i *The Sound of Music* i fjor.

Øyvind Berg

Øyvind Berg er en norsk forfatter og anerkjent oversetter, særlig av dramatikk. Han har lang fartstid innen norsk litteratur og teater. Berg debuterte med boken *Retninger* (1982) og hans tjuesjette bokutgivelse kom nå i januar med tittelen *Offentlig ømhet*. Berg er i teatersammenheng kanskje mest kjent for sin medvirkning i frigruppen Baktruppen (1986-2011). Han har også oversatt en rekke skuespill samt skrevet flere teatermanus. Hans siste verk – *Congress of Dreams* med Krakk Noir ble fremført på Black Box Teater i fjor.

Ringve Museum

«Ringve er Norges nasjonale musikkmuseum. Siden starten i 1952 har omkring 2.000 instrumenter fra alle verdenshjørner funnet veien til Ringve, og museet har markert seg som en levende formidler av musikkhistorien. (...) Bak museumskulissene foregår det både arkivering, forskning og forvaltning. Ringve er en av de gamle lystgårdene på Lade i Trondheim med bygninger fra 1700-, 1800-, 1900- og 2000-tallet. Ringve gård var også Peter Wessel

Tordenskiolds (1690-1720) barndomshjem noe som gjenspeiles i en samling knyttet til ham og hans samtid. En vakker botanisk hage på 130 dekar omkranser bygningene og gjør Ringve til en grønn oase. Musikkuseet, lystgården og den botaniske hagen utgjør sammen med en rikholdig museumsbutikk og servering i Tordenskiold kro det totale daglige tilbudet for besøkende på Ringve. I tillegg arrangeres konserter i ulike sjangere og Ringves lokaler brukes også til konferanser og selskaper.» (www.ringve.no)

Kilder

- Goethes regler for skuespillerne:
<http://odysseetheater.org/goethe/texte/schauspielregeln.htm>
- Ringve Museum: www.ringve.no
- Sigrid T'Hooft: www.corpobarocco.be
- Store Norske Leksikon: www.snl.no